

**RAFFAEL MÓNIKA (SZERK.): ROMA NŐK EGYMÁS KÖZT.
L'HARMATTAN, BUDAPEST, 2020.**

Forray R. Katalin: Mintaszerű életutak

Nem könnyű egy ilyen sokszínű, összetett tematikájú könyvet bemutatni. A lehetőségek közül némi töprengés után azt választottam, hogy megpróbálom a szociológiai jellemzők segítségével számba venni ezt a kis csoportot, amely reprezentálni próbálja a magyarországi cigányságot. Nem bírálani szeretném a kötetet, hanem ismertetni, s ezzel együtt ismertebbé tenni azt az etnikai csoportot, amelyet bemutatni kíván.

Tizenkét roma nő, cigányszony életútját tárja elénk az igényesen szerkesztett, szép könyv. A portrékat Kunhegyesi Ferenc festőművész készítette. Ezek önálló művészi alkotások, amelyek a kötet marandó értékei.

Az írott anyag személyes interjúkból állt össze, amelyeket a szerkesztő, Raffael Mónika készített. A festői portrék azt sugallják, hogy szép és izgalmas emberekről van szó, a fényképek pedig azt mutatják, hogy nemcsak a művész szemével, hanem egyszerű fotón is láthatóan rokonszenves asszonyok szerepelnek a kötetben.

A kötetben szereplők listáját érdemes több szempontból áttekinteni. Elsősorban az tűnt fel nekem, hogy közülük négynek, a bemutatottak harmadának doktori címe (fokozata) van. Két orvos van közöttük, a többieknek viszont tanulmányaik folytatásaként külön kellett megdolgozniuk a doktorátusért. Nem egyszerűen diplomások tehát, hanem a tanulmányaikat még egy szinttel feljebb is folytatták. További kettejüknek diplomás a férje, egyikük

orvos, a másikuk – aki egyébként szintén cigány – görögkatolikus lelkészként szerzett doktori fokozatot. Ha az iskolai végzettségeket is áttekintjük, akkor kiderül, hogy valamennyiüknek felsőoktatási végzettsége van, egyiküknek-másikuknak többféle főiskolán vagy egyetemen.

Tehát nem egyszerűen „roma nőkről”, hanem diplomás roma asszonyokról van szó. A hangsúlyozott különbségtétel azért lehet fontos, mert a kötet (megítélésem szerint) nemcsak a jelentős sikereket elért asszonyok teljesítménye iránti tiszteletet kívánja kifejezésre juttatni, hanem azoknak is szól, akik hasonló körülmények közül indulnak, s életútjuknak még csak az első felében járnak. Nekik szolgálhatnak példaként ezek a sikeres életutak.

A kötet címe a *roma* kifejezést tartalmazza, ám a bemutatott asszonyok nem mindannyian romák.

Már ha a kifejezés eredeti és a mindennapokban is alkalmazott jelentését nézzük. Az Európai Unió hivatalos nyelvhasználatában csak „roma” létezik,

ám maguk az érintettek más kifejezéseket is használnak. Az itt bemutatottak között van beás, van, aki magát romungrórnak (magyarcigány) definiálja, van ugyancsak magyarcigány zenész származású, a legtöbbször azonban roma, azaz oláhigány. A minden tekintetben meggyőző, magukkal ragadó portrék belső etnikai megoszlása nem tükrözi e csoportok tényleges megoszlását, és kissé félre is vezetheti a tárgyban járatlan olvasót. Már csak azért is megkérd-

nem egyszerűen „roma nőkről”, hanem diplomás roma asszonyokról van szó

dőjelezhető meg ez a válogatás, mert például a Pécsi Tudományegyetem Romológia Tan-
székének tanárai között éppúgy van beás,
mint a Gandhi Gimnázium tanárai között.
Így a kötet egyetlen beás szereplője nem
a csoport tényleges helyzetét jeleníti meg.
Tehát nem arról van szó, hogy az értelmisé-
giek túlnyomó többsége a roma népcsoport
tagja, különösen nem a nők esetében nem.
Inkább arról, hogy a szerkesztő elsősorban
a saját etnikai forrásaira fókuszált. Erre
– még ha érthető is – az olvasó figyelmét
föltétlenül föl kell hívni.

A bemutatkozók a fiatalabb nemzedékek
tagjai, még az idősebbek is legfeljebb 40-45
évesek. Valamennyien a rendszerváltás után
szerezték képesítésüket. A legfiatalabbak
a civil szervezetként létrejött *Romaversitas*,
majd a roma/cigány

hallgatók számára kiépített

sakkollégiumi hálózat,
a felsőoktatásban szer-
vezett egyházi támogató
programok segítségével
szerezték képesítésüket.

Ezt érdemes hangsúlyozni,
mert bár sokan tudják,

miről van szó – elsősorban a részt vevő ta-
nárok és hallgatók –, ezeknek a programok-
nak az országos ismertsége és elismertsége
még mindig nem elég magas szintű (s erről
az egyházi fenntartók elzárkózása is tehet).

Ezek a programok a felsőoktatásba
törekvés támogatására szerveződnek. De
hogyan jutnak el odáig a fiatalok? Minden
kérdezett konkrét rákérdezés nélkül is
említi egy vagy több tanárát – egyesek
még óvodapedagógusiakról is beszélnek –,
akik felismerték, elismerték tehetségüket,
szorgalmukat, és folyamatosan támogatták
őket. Sok rosszat lehet hallani-mondani
a tanítókról, tanárokról általában. De
ha elolvassuk egy ilyen életrajzi gyűjte-
ményt, be kell látnunk, hogy az egyes
pedagógus(ok) segítségével, támogatása nélkül

a hátrányos helyzetből kitörni lehetetlen.
Gondoljunk ezekre az „egyesekre”, amikor
lesújtó véleményeket hallunk, olvasunk, fő-
leg fogalmazunk meg „a pedagógusokról”!

Miért a nőkről szól a kötet, miért nem
férfiakról? Tapasztalataim szerint a roma/
cigány családokban – mennél jobban
ragaszkodnak hagyományaikhoz, annál in-
kább – elsősorban a lányok, a nők tanulnak
tovább, sikerebben. Talán meglepő módon
éppen azért, mert a nőknek kell többet telje-
síteniük a családban, a családjért, ők látják el,
gondozzák a kicsiket, az időseket, az egész
háztartást, s ezért a teljesítménykényszert,
bár így soha nincsen kimondva, elsősorban
a nők élik meg. A férfiakat kisgyermek
koruktól úgy nevelik, hogy ők szabadab-
bak, munka vagy pénz után járnak, társas

kapcsolatokat építenek,
a napi rendszeres otthoni
munkákban sem kell részt
venniük. Farkasné Raffael
Márta pontosan elmondja
az okokat, folyamatokat:
„Szerintem nehéz cigány
férfit találni akkor, ha
cigány nőként a tanulást

be kell látnunk, hogy
az egyes pedagógus(ok)
segítségével, támogatása nélkül
a hátrányos helyzetből
kitörni lehetetlen

választod. A tanulásal kinyílnak a világ,
lehet, hogy megváltozik az értékszemlélet,
másfajta igények keletkeznek, ezeket nem
lehet a hagyományos cigány női szerepben
kielégíteni, főleg akkor nem, ha egy olyan
cigány férfi van melletted, aki nem akar
veled együtt fejlődni. Egy tanult roma nő
lehet, hogy csak egy nem cigány társ mellett
tud kiteljesedni...” (157). Ezek a szép és
okos mondatok rávilágítanak annak okára,
hogy a kötetben szereplő okos, szép asz-
szonyok túlnyomó többségének miért nem
roma/cigány a társa.

Olyan kötetéről van szó tehát, amit érde-
mes forgatni. Érdemes bevonni az egyetemi
oktatásba is. Tanulságos, sőt mintaszerű
életutakat ismerhetünk meg, amelyek mind-
máig rejtve maradtak.